Ayzenkning psixologik tashxis metodikasi yordamida shaxsga tashxis qo‘yishning psixologik jihatlari

Xaydarjon Odilboyevich Jurayev
Mastura Toxirjon-qizi Abdulxamidova
Zeboxon Dilshod-qizi Abdusamatova
University of business and science

Annotatsiya: Mazkur maqolada shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini o‘rganishda Hans Yurgen Ayzenk tomonidan ishlab chiqilgan psixodiagnostik metodikaning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Xususan, ekstraversiya-introversiya, neyrotizm va emotsional barqarorlik ko‘rsatkichlarining shaxs xulq-atvori, muloqot xususiyatlari hamda individual psixologik farqlarni aniqlashdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, metodikani o‘tkazish, natijalarni hisoblash, psixologik talqin qilish va ulardan amaliy faoliyatda foydalanish masalalari ko‘rib chiqilgan. Psixologik tashxis jarayonida metodikaning imkoniyatlari bilan bir qatorda uning cheklovlari, ishonchliligi, validligi va axloqiy tamoyillarga rioya etish zarurati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: psixodiagnostika, Ayzenk metodikasi, shaxs, psixologik tashxis, ekstraversiya, introversiya, neyrotizm, emotsional barqarorlik, individual-psixologik xususiyatlar, psixologik baholash

Psychological Aspects of Personality Assessment Using Eysenck’s Diagnostic Methodology

Khaydarjon Odilboyevich Jurayev
Mastura Tokhirjon-kizi Abdulkhamidova
Zeboxon Dilshod-kizi Abdusamatova
University of Business and Science

Abstract: This article examines the theoretical and practical foundations of Hans Yurgen Ayzenk psychodiagnostic methodology for studying individual psychological characteristics of personality. Particular attention is paid to extraversion-introversion, neuroticism, and emotional stability, as well as their significance in analyzing human behavior, communication patterns, and individual differences. The article discusses the administration of the inventory, scoring procedures, and psychological interpretation of the results. It also emphasizes the importance of a comprehensive approach to psychological assessment, taking into

(cc) BY

account the reliability, validity, limitations of the instrument, and professional ethical principles.

Keywords: psychodiagnostics, Eysenck Personality Inventory, personality, psychological diagnosis, extraversion, introversion, neuroticism, emotional stability, individual psychological characteristics, psychological assessment

KIRISH

Bugungi kunda shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish, uning xulq-atvori, emotsional holati, muloqotga kirishish xususiyatlari va ijtimoiy muhitga moslashuv imkoniyatlarini aniqlash psixologiya fanining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Insonlarning bir xil vaziyatlarga turlicha munosabat bildirishi, qaror qabul qilish jarayonida farqlanishi, ijtimoiy munosabatlarda o‘ziga xos xususiyatlarni namoyon etishi shaxs psixologik tuzilishining murakkabligi bilan izohlanadi. Shu nuqtayi nazardan, psixodiagnostik metodikalardan foydalanish shaxsning individual xususiyatlarini ilmiy asosda baholash, mavjud psixologik farqlarni aniqlash va tegishli psixologik tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Psixodiagnostika inson psixikasining muayyan xususiyatlarini maxsus metodlar, testlar, so‘rovnomalar va kuzatish vositalari yordamida o‘rganish jarayonidir.

Shaxs psixologiyasini o‘rganishda muhim ilmiy yondashuvlardan biri ingliz psixologi Hans Yurgen Ayzenk tomonidan ishlab chiqilgan tipologik va o‘lchovli yondashuv hisoblanadi. Olim shaxs xususiyatlarini ekstraversiya-introversiya hamda neyrotizm kabi asosiy o‘lchamlar orqali tushuntirishga harakat qilgan. Keyinchalik uning tadqiqotlari asosida shaxs xususiyatlarini aniqlashga mo‘ljallangan psixodiagnostik so‘rovnomalar ishlab chiqilgan.

Ayzenkning shaxsni o‘rganish metodikasi psixologik tadqiqotlarda shaxsning ijtimoiy faolligi, muloqotga moyilligi, emotsional reaksiyalari va stressli vaziyatlarga munosabatini baholash imkonini beradi. Mazkur metodika ta'lim muassasalari, psixologik maslahat, ilmiy tadqiqotlar va kasbiy yo‘naltirish jarayonlarida qo‘llanishi mumkin.

Maqolaning dolzarbligi shundaki, shaxsga psixologik tashxis qo‘yishda faqat tashqi xulq-atvor belgilariga tayanish yetarli emas. Shaxsning ichki psixologik xususiyatlari, emotsional reaksiyalari, individual farqlari va ijtimoiy muhit bilan o‘zaro munosabatlarini ham kompleks o‘rganish talab etiladi. Ayzenk metodikasi ana shu jarayonda muhim diagnostik vositalardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Ayzenkning psixodiagnostik metodikasi yordamida shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini aniqlash, metodikaning nazariy asoslari, diagnostik imkoniyatlari va natijalarni psixologik talqin qilish xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish.

Ayzenkning shaxs nazariyasi va psixodiagnostik qarashlarini o‘rganish.

Ekstraversiya-introversiya va neyrotizm tushunchalarining psixologik mohiyatini yoritish. Metodikani o‘tkazish va natijalarni hisoblash tartibini tavsiflash. Diagnostik natijalarni psixologik talqin qilish xususiyatlarini ochib berish.

Metodikadan foydalanish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

AYZENKNING SHAXS NAZARIYASI VA PSIXODIAGNOSTIK QARASHLARI

Hans Yurgen Ayzenk XX asr psixologiya fanida shaxsning individual farqlarini o‘rganishga katta hissa qo‘shgan olimlardan biridir. Uning ilmiy izlanishlari shaxs xususiyatlarini tizimli ravishda o‘rganish, ularni o‘lchash va psixologik jihatdan tavsiflashga qaratilgan. Ayzenk shaxsni o‘zaro bog‘liq bo‘lgan, nisbatan barqaror psixologik xususiyatlar tizimi sifatida talqin qilgan. Uning fikricha, insonlarning xulq-atvoridagi individual farqlarni muayyan asosiy o‘lchamlar orqali aniqlash mumkin. Dastlabki nazariy modelda ekstraversiya introversiya va neyrotizm asosiy o‘lchamlar sifatida ajratilgan. Ekstraversiya introversiya shaxsning tashqi muhit, ijtimoiy munosabatlar va ichki kechinmalarga yo‘nalganligini ifodalaydi. Neyrotizm esa emotsional barqarorlik va beqarorlik darajasini tavsiflaydi.

Ayzenk tomonidan ishlab chiqilgan EPI (Eysenck Personality Inventory) metodikasi 1964-yilda H.J. Ayzenk va S.B.G. Ayzenk tomonidan nashr etilgan. Ushbu metodika avvalgi Maudsley Personality Inventory so‘rovnomasini takomillashtirish maqsadida ishlab chiqilgan. EPI tarkibida ekstraversiya, neyrotizm va javoblarning ijtimoiy maqbullikka yo‘nalganligini nazorat qilishga xizmat qiluvchi L shkalasi mavjud.

Mazkur metodikaning muhim jihati shundaki, u shaxsning psixologik xususiyatlarini faqat sifat jihatidan emas, balki miqdoriy ko‘rsatkichlar orqali ham baholash imkonini beradi. Natijada psixolog shaxsning individual xususiyatlarini o‘zaro taqqoslash, umumiy tendensiyalarni aniqlash va psixologik xulosalar shakllantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Ayzenkning keyingi ilmiy izlanishlarida shaxsning uchinchi o‘lchami psixotizm ham nazariy modelga kiritilgan. Bu esa EPI va keyinchalik ishlab chiqilgan EPQ metodikalarini bir-biridan farqlash zarurligini ko‘rsatadi. EPI asosan ikki asosiy shaxs o‘lchamini, EPQ esa qo‘shimcha psixotizm o‘lchamini ham baholaydi.

EKSTRAVERSIYA VA INTROVERSIYA SHAXSNING INDIVIDUAL-PSIXOLOGIK XUSUSIYATI SIFATIDA

Ekstraversiya va introversiya shaxsning ijtimoiy muhit bilan munosabatga kirishish xususiyatlarini ifodalovchi psixologik o‘lchamlardir. Ayzenk nazariyasida ushbu xususiyatlar shaxsning faolligi, muloqotga moyilligi, tashqi ta'sirlarga munosabati va xulq-atvoridagi ayrim individual farqlar bilan bog‘liq holda o‘rganiladi.

Ekstraversiya shaxsning tashqi muhitga, ijtimoiy munosabatlarga va faol muloqotga nisbatan yuqori yo‘nalganligini ifodalovchi xususiyatdir.

(cc) BY

Ekstravert xususiyatlari nisbatan ustun bo‘lgan shaxslarda quyidagi belgilar kuzatilishi mumkin:

✓ Muloqotga kirishuvchanlik va ijtimoiy faollik;
✓ Yangi tanishuvlarga nisbatan ochiqlik;
✓ Jamoaviy faoliyatda ishtirok etishga moyillik;
✓ Tashqi muhitdagi voqea-hodisalarga qiziqish;
✓ Faoliyat jarayonida tashabbuskorlik;
✓ O‘z fikrini erkin ifodalashga intilish.

Biroq ekstraversiyaning yuqori darajasi har doim ham ijobiy xususiyatlarning ustunligini anglatmaydi. Ayrim vaziyatlarda haddan tashqari faollik, shoshqaloqlik yoki impulsiv xatti-harakatlar ham kuzatilishi mumkin.

Introversiya esa shaxsning ichki kechinmalari, individual faoliyati va ichki dunyosiga nisbatan ko‘proq yo‘nalganligini ifodalaydi.

Introvert xususiyatlari ustun bo‘lgan shaxslarda quyidagi belgilar namoyon bo‘lishi mumkin:

✓ Yolg‘iz yoki kichik guruhda ishlashga moyillik;
✓ Qaror qabul qilishdan oldin chuqur mulohaza yuritish;
✓ Muloqotda ehtiyotkorlik;
✓ Ichki kechinmalarga ko‘proq e'tibor qaratish;
✓ Mustaqil faoliyatni afzal ko‘rish;

Keng ijtimoiy aloqalardan ko‘ra yaqin munosabatlarga ustuvorlik berish.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, introversiya ijtimoiy moslashuvdagi muammo yoki muloqotga qobiliyatsizlik belgisi emas. Xuddi shuningdek, ekstraversiya ham psixologik ustunlik yoki yuqori ijtimoiy kompetentlikning mutlaq ko‘rsatkichi hisoblanmaydi. Shaxsda ushbu xususiyatlar turli darajada namoyon bo‘lishi mumkin. Ekstraversiya va introversiya o‘rtasidagi oraliq holat amaliy psixologik talqinda ambivertlik deb yuritiladi. Bunda shaxs vaziyatga qarab ham faol muloqotga kirishishi, ham mustaqil faoliyatni afzal ko‘rishi mumkin.

Demak, ekstraversiya-introversiya ko‘rsatkichi shaxsning ijtimoiy faolligi va muloqot uslubini tushunishda muhim diagnostik ahamiyatga ega.

NEYROTIZM VA EMOTSIONAL BARQARORLIKNI PSIXOLOGIK BAHOLASH

Ayzenk metodikasining ikkinchi muhim diagnostik o‘lchami neyrotizm hisoblanadi. Neyrotizm shaxsning emotsional ta'sirchanligi, xavotirlanishga moyilligi, ruhiy zo‘riqishlarga munosabati va emotsional reaksiyalarining nisbatan beqarorligini ifodalaydi.

Neyrotizm ko‘rsatkichi yuqori bo‘lgan shaxslarda quyidagi xususiyatlar kuzatilishi mumkin:

✓ Emotsional ta'sirchanlikning yuqoriligi;

(cc) BY

- ✓ Xavotirlanish va bezovtalikka moyillik;
- ✓ Stressli vaziyatlarga sezgir munosabat;
- ✓ Kayfiyatning tez-tez o‘zgarishi;
- ✓ Tanqid va muvaffaqiyatsizlikka nisbatan sezgirlik;
- ✓ Ayrim vaziyatlarda o‘ziga ishonchning pasayishi.

Neyrotizm ko‘rsatkichining pastligi esa emotsional barqarorlikning nisbatan yuqoriligini ifodalashi mumkin. Bunday shaxslar murakkab vaziyatlarda o‘z hissiyotlarini boshqarishga, muammolarga vazmin munosabat bildirishga va ruhiy muvozanatni saqlashga moyil bo‘ladilar. Biroq neyrotizmni bevosita ruhiy kasallik yoki patologik holat bilan tenglashtirish ilmiy jihatdan noto‘g‘ri. Ushbu ko‘rsatkich shaxsning emotsional reaksiyalari va individual sezgirlik darajasini tavsiflovchi psixologik o‘lchamdir.

Neyrotizm va ekstraversiya ko‘rsatkichlarini birgalikda tahlil qilish shaxsning psixologik portretini shakllantirish imkonini beradi. Masalan, ekstraversiya yuqori va neyrotizm past bo‘lgan shaxsda ijtimoiy faollik hamda emotsional barqarorlik birgalikda namoyon bo‘lishi mumkin. Aksincha, ekstraversiya past va neyrotizm yuqori bo‘lgan holatda ichki kechinmalarga yo‘nalganlik va emotsional ta'sirchanlik nisbatan kuchli bo‘lishi ehtimoli mavjud. Shu sababli psixologik tashxis jarayonida alohida shkala natijalaridan ko‘ra, barcha ko‘rsatkichlarning o‘zaro munosabatini hisobga olish maqsadga muvofiq.

AYZENK METODIKASINI O‘TKAZISH VA NATIJALARINI QAYTA ISHLASH TARTIBI

Ayzenkning EPI metodikasi shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini aniqlashga mo‘ljallangan standartlashtirilgan so‘rovnoma hisoblanadi. Uning klassik shakli 57 ta savoldan iborat bo‘lib, sinaluvchilar savollarga «Ha» yoki «Yo‘q» tarzida javob beradilar.

Metodika quyidagi uchta shkaladan tashkil topgan: 1-jadval

Shkala	O‘rganiladigan xususiyat
E - Ekstraversiya	Ekstraversiya-introversiya darajasi
N - Neyrotizm	Emotsional barqarorlik-beqarorlik
L - Yolg‘on shkalasi	Javoblarning samimiyligi va ijtimoiy maqbullikka yo‘nalishi

Metodikani o‘tkazish bosqichlari:

Birinchi bosqich tayyorgarlik. Psixolog sinaluvchiga tadqiqot maqsadini tushuntiradi, yo‘riqnoma bilan tanishtiradi va savollarga mustaqil javob berish zarurligini ta'kidlaydi.

Ikkinchi bosqich diagnostik jarayon. Sinaluvchi savollarni diqqat bilan o‘qib, o‘zining odatiy xulq-atvori va hissiy holatiga mos ravishda javob beradi. Javoblar imkon qadar samimiy bo‘lishi lozim.

(cc) BY

Uchinchi bosqich natijalarni hisoblash. Sinaluvchining javoblari metodikaning tegishli kaliti asosida tekshiriladi. Har bir shkala bo‘yicha mos kelgan javoblar yig‘indisi hisoblanadi.

To‘rtinchi bosqich natijalarni talqin qilish. Olingan ballar metodikaning tegishli me’yoriy ko‘rsatkichlari asosida baholanadi va psixologik xulosa shakllantiriladi.

2-jadval

Natijalarni talqin qilishning umumiy yo‘nalishlari

Ko‘rsatkich	Psixologik mazmuni
E yuqori	Ekstravertlik xususiyatlarining ustunligi
E past	Introvertlik xususiyatlarining ustunligi
N yuqori	Emotsional ta'sirchanlik va beqarorlikning yuqoriligi
N past	Emotsional barqarorlikning nisbatan yuqoriligi
L yuqori	Ijtimoiy maqbul javob berishga intilish ehtimoli

Ushbu ko‘rsatkichlar metodikaning aniq versiyasi va unga tegishli kalit hamda me’yoriy jadvallar asosida talqin qilinishi lozim. L shkalasining yuqori natijasi sinaluvchining ataylab yolg‘on gapirganini isbotlamaydi. U javoblarni ijtimoiy maqbul tarzda taqdim etish tendensiyasi yoki o‘zini ijobiy ko‘rsatishga intilish ehtimolini bildirishi mumkin.

Shuningdek, natijalarni baholashda metodikaning yosh, jins, madaniy muhit va til xususiyatlariga moslashtirilgan me'yorlaridan foydalanish muhimdir.

AYZENK METODIKASI ASOSIDA SHAXSGA PSIXOLOGIK TASHXIS QO‘YISHNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI

Psixologik tashxis qo‘yish bu faqat test natijalarini hisoblash bilan chegaralanadigan jarayon emas. U shaxsning individual xususiyatlarini aniqlash, mavjud psixologik ko‘rsatkichlarni o‘zaro tahlil qilish, xulq-atvor xususiyatlari bilan bog‘lash va ilmiy asoslangan xulosa ishlab chiqishni nazarda tutadi.

Ayzenk metodikasi asosida psixologik tashxis qo‘yishda bir nechta muhim jihatlarga e'tibor qaratish lozim.

Birinchidan, shaxsning individual xususiyatlarini kompleks baholash zarur. Ekstraversiya va neyrotizm ko‘rsatkichlari shaxs haqida muayyan ma'lumot beradi, biroq ular insonning barcha psixologik xususiyatlarini to‘liq qamrab olmaydi. Shu sababli metodika natijalarini suhbat, kuzatish, boshqa psixodiagnostik vositalar va zarur hollarda anamnestik ma'lumotlar bilan to‘ldirish maqsadga muvofiq. Ikkinchidan, psixologik tashxisda individual farqlarni hisobga olish talab etiladi. Bir xil ball ko‘rsatkichiga ega bo‘lgan ikki shaxsning kundalik hayotdagi xulq-atvori turlicha bo‘lishi mumkin. Bunga tarbiya, ijtimoiy muhit, hayotiy tajriba, motivatsiya va vaziyat omillari ta'sir ko‘rsatadi.

Uchinchidan, diagnostik natijalarni baholashda emotsional holatning vaqtinchalik ta'sirini hisobga olish lozim. Sinaluvchining charchashi, xavotirlanishi, testga nisbatan munosabati yoki tashqi bosim ostida bo‘lishi javoblarning xolisligiga

(cc) BY

ta'sir qilishi mumkin. To‘rtinchidan, psixologik tashxis natijalari shaxsni qat'iy toifalarga ajratish uchun ishlatilmasligi kerak. Masalan, introvertlikni salbiy xususiyat, ekstraversiyani esa mutlaq ijobiy xususiyat sifatida baholash ilmiy yondashuvga zid. Har bir individual xususiyatning namoyon bo‘lishi shaxs faoliyati va ijtimoiy vaziyatga bog‘liq. Beshinchidan, metodikadan foydalanishda maxfiylik va kasbiy etika tamoyillariga rioya qilish muhim. Sinaluvchining natijalari uning roziligisiz uchinchi shaxslarga oshkor etilmasligi, shaxsga nisbatan kamsituvchi munosabat shakllantirish uchun ishlatilmasligi lozim.

Shunday qilib, Ayzenk metodikasi shaxsning individual-psixologik portretini shakllantirishga xizmat qiluvchi diagnostik vosita bo‘lib, undan samarali foydalanish psixologning nazariy bilimlari, metodik tayyorgarligi va kasbiy kompetentligiga bevosita bog‘liq.

METODIKANING AMALIY AHAMIYATI VA PSIXODIAGNOSTIK IMKONIYATLARI

Ayzenk metodikasi amaliy psixologiyaning turli yo‘nalishlarida qo‘llanish imkoniyatiga ega. Jumladan, ta'lim muassasalarida o‘quvchi va talabalarning individual-psixologik xususiyatlarini o‘rganish, psixologik maslahat jarayonida shaxsning muloqot uslubini aniqlash, kasbiy yo‘naltirishda individual farqlarni hisobga olish va ilmiy tadqiqotlarda shaxs ko‘rsatkichlarini miqdoriy tahlil qilishda undan foydalanish mumkin.

Ta’lim jarayonida metodika natijalari o‘quvchilarning muloqotga moyilligi, jamoaviy faoliyatga munosabati va emotsional reaksiyalarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Masalan, ekstraversiya ko‘rsatkichi yuqori bo‘lgan o‘quvchilar guruhli muhokama va jamoaviy topshiriqlarda faol ishtirok etishga moyil bo‘lishi mumkin. Introvert xususiyatlari ustun bo‘lgan o‘quvchilar esa mustaqil topshiriqlar, yozma tahlil va individual ishlash sharoitida o‘z imkoniyatlarini yaxshiroq namoyon etishlari mumkin. Psixologik maslahat jarayonida neyrotizm ko‘rsatkichi shaxsning emotsional ta’sirchanligi va stressli vaziyatlarga munosabatini o‘rganishda qo‘shimcha ma’lumot beradi. Bunda psixolog shaxsning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda emotsional o‘zini boshqarish, stressga chidamlilik va samarali muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishi mumkin. Kasbiy yo‘naltirishda esa metodika natijalari shaxsning faoliyat muhitiga bo‘lgan munosabatini o‘rganishda yordamchi vosita sifatida qo‘llanadi. Biroq kasb tanlash to‘g‘risidagi yakuniy qaror faqat ekstraversiya yoki neyrotizm natijalariga asoslanmasligi kerak. Bunda qobiliyatlar, qiziqishlar, qadriyatlar, motivatsiya va kasbiy kompetensiyalar ham baholanishi lozim.

Metodikaning muhim afzalliklaridan biri nisbatan sodda o‘tkazilishi va natijalarni miqdoriy qayta ishlash imkoniyatining mavjudligidir. Shu bilan birga, o‘z-o‘zini baholashga asoslangan so‘rovnoma bo‘lgani sababli javoblarning samimiyligi,

(cc) BY

madaniy moslashuv va me'yoriy ko‘rsatkichlarning dolzarbligi muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, Ayzenk metodikasidan foydalanish psixologik tashxis jarayonini tizimlashtirish, shaxs xususiyatlarini o‘zaro taqqoslash va individual yondashuvni shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa sifatida aytish mumkunki Ayzenkning psixodiagnostik metodikasi shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini o‘rganish va baholashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Metodika yordamida shaxsning ekstraversiya-introversiya yo‘nalganligi, neyrotizm darajasi va javob berish jarayonidagi ijtimoiy maqbullikka intilish tendensiyalarini aniqlash mumkin.

O‘rganilgan nazariy va metodik ma'lumotlar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Birinchidan, Ayzenkning shaxs nazariyasi individual-psixologik farqlarni tizimli o‘rganish imkonini beradi. Ekstraversiya-introversiya va neyrotizm ko‘rsatkichlari shaxsning ijtimoiy faolligi, muloqot uslubi va emotsional reaksiyalarini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchidan, metodika shaxsning psixologik xususiyatlarini miqdoriy baholash, individual farqlarni aniqlash va psixologik portretini shakllantirishda samarali diagnostik vosita hisoblanadi. Biroq olingan natijalar shaxsning barcha psixologik xususiyatlarini to‘liq ifodalamaydi.

Uchinchidan, psixologik tashxis jarayonida test natijalarini suhbat, kuzatish va boshqa psixodiagnostik metodikalar bilan birgalikda tahlil qilish tashxisning ilmiy asoslanganligini oshiradi.

To‘rtinchidan, metodika natijalarini talqin qilishda sinaluvchining yoshi, individual tajribasi, ijtimoiy muhiti, emotsional holati va madaniy xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Beshinchidan, psixodiagnostik natijalardan foydalanishda maxfiylik, xolislik, ixtiyoriy ishtirok va shaxsning qadr-qimmatini hurmat qilish kabi kasbiy-axloqiy tamoyillarga amal qilish talab etiladi.

Umuman olganda, Ayzenk metodikasi shaxsni psixologik jihatdan o‘rganish, uning individual xususiyatlarini aniqlash va amaliy psixologik faoliyatni takomillashtirish uchun muhim imkoniyatlar yaratadi. Uning samaradorligi esa metodikani to‘g‘ri tanlash, standartlashtirilgan tartibda o‘tkazish va natijalarni ilmiy asosda talqin qilishga bog‘liq.

AMALIY TAVSIYALAR

Ayzenk metodikasini qo‘llashdan oldin uning qaysi versiyasi EPI yoki EPQ ekanligini aniqlash hamda tegishli yo‘riqnoma va kalitdan foydalanish tavsiya etiladi. Metodikani o‘tkazishda sinaluvchilar uchun qulay psixologik muhit yaratish, ularga savollarga mustaqil va samimiy javob berish imkoniyatini ta'minlash lozim.

(cc) BY

Ekstraversiya va neyrotizm ko‘rsatkichlarini alohida emas, balki o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilish maqsadga muvofiq.

Psixologik tashxisning ishonchliligini oshirish uchun Ayzenk metodikasini boshqa diagnostik usullar, jumladan, kuzatish, suhbat va shaxslararo munosabatlarni o‘rganish metodikalari bilan uyg‘unlashtirish tavsiya etiladi.

Ta’lim muassasalarida metodika natijalaridan o‘quvchi va talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda foydalanish mumkin.

Neyrotizm ko‘rsatkichi yuqori bo‘lgan sinaluvchilar bilan ishlashda emotsional o‘zini boshqarish, stressni yengish va psixologik moslashuv ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan mashg‘ulotlarga e'tibor berish tavsiya etiladi.

Introvert xususiyatlari ustun bo‘lgan shaxslar bilan ishlashda ularning mustaqil fikrlashi va individual faoliyatga moyilligini hisobga olish, ekstravert xususiyatlari ustun bo‘lgan shaxslar bilan esa samarali jamoaviy faoliyat imkoniyatlaridan foydalanish maqsadga muvofiq.

Metodika natijalarini shaxsni kamsitish, unga nisbatan salbiy yorliq qo‘yish yoki klinik tashxis belgilash uchun ishlatmaslik zarur.

O‘zbek tilidagi tarjima va moslashtirilgan variantlardan foydalanilganda ularning psixometrik xususiyatlari, ishonchliligi va validligini tegishli respondentlar guruhida tekshirish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Eysenck H. J. Dimensions of Personality. London: Routledge & Kegan Paul, 1947.

2. International Test Commission. The ITC Guidelines on Test Use. — International Test Commission.

3. Anastasi A., Urbina S. Psychological Testing. — 7th ed. — Upper Saddle River: Prentice Hall, 1997.

4. Карандашев В. Н. Психология личности. — Санкт-Петербург: Питер, 2004.

5. Jurayev, X. O. (2023). O ‘smirlarda xarakter aksentuatsiyasi tiplarining deviand xulq-atvor shakllanishiga ta’sirining psixologik mexanizmlari. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(9), 560-569.

6. Jurayev, X. O. (2026). Xarakter aksentuatsiya konsepsiyasini ijtimoiy psixologik jixatdan qo ‘llash sohalari. Science and Education, 7(1), 1050-1055.

7. Jurayev, X. O. (2023). O spirinlik yoshida shaxsda stressli vaziyatlarda individual koping strategiyalarning o rni va axamiyati. Educational Research in Universal Sciences, 2(4), 512-515.

8. Қаюмов, Б. З. Ў., & Абдураҳмонов, О. А. Ў. (2021). ТАЛАБАЛАРДА ШАХСИЙ ВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ ФАЗИЛАТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ. Scientific progress, 1(6), 750-754.

9. Qayumov Baxtiyor. (2024). THE CORRELATION RELATIONSHIP OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN ADOLESCENTS WITH ACHIEVEMENT MOTIVATION. Next Scientists Conferences, 1(01), 24–27. Retrieved from https://nextscientists.com/index.php/science-conf/article/view/261

10. Baxtiyor, Q. (2024). CREATIVITY AS A RESEARCH SUBJECT IN PSYCHOLOGICAL RESEARCH. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 4(07), 76-80.

11. Baxtiyor, Q. (2023). O 'SMIR SHAXSIDA KREATIVLIKNI SHAKLLANTIRISHDA TA'LIM TIZIMINING O 'RNI. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 178-183.